

A kerti mulatság

Egy esztendő elteltével az ágyások földjéből hajtások keltek, a török üvegházat szinte szétfeszítette a tomboló zöld, meg a narancsfák sokleveles ágai, és az agavék, a nyúlékony jukkák, a szökőkutak csobogva dalolgattak egymással. Olyan volt, mint valami részegnek induló, de kellemes józansággal végződő álom. Óriási nyüzsgő hangyabolyt találtak az egyik fa tövében, szép forgású, barna örvény. Egészen valóságos volt, ami egyik napról a másikra megtörtént, de mégsem ok nélküli, mert így kellett lennie, ennek kellett lennie, az öntudatlan akarás, ami éppúgy megvolt a grófban, mint Aranyban vagy Lackóban, a munkásokban és az uradalom régi embereiben, ugyanazt a munkadalt formázta. Mintha valami cserfagubacs tintával hártypapírra körmölt gestából dúdolt volna ki egy réges-régi, szalmahajú, földszoknyás asszony. A növények, a fák és a virágoskertek, a föld mintha maguk is sietősre fogták volna teremtésük valóságos cselekményét. Sietve bomlottak, s tárták magukat a fény felé a hajtások, siettek a földszín fölé jutó kacsok, a levelek, a cérnaszál vékonyságú vagy vaskosabb gyökerek, s úgy nőttek a fák, mintha a föld mélye űzné fölfelé, mind magasabb rétegekbe őket. A gesztenyés virágba borult, gyertyák lobogtak a fákon.

A gróf állt az udvaron, kiabált.

– Én!

– Mit kiabál? – kérdezte az egyik munkás Julcsát.

– Isten után kiabál?

– Nem Isten után – hunyorgott a gróf felé Julcsa –, inkább nem fér a bőrébe.

– Én! – ordította a gróf, és kinyújtotta a karját, hozzák már neki a boroskanocsót.

Maga a kastély is elkészült végre, megújult és kiegészült az épületegyüttes, úgynevezett eklektikus stílust kapott, a tehetősebb vidéki udvarházak modorában, ahol a kényelem szempontjai együtt jártak a gazdagság csöndesebb, melázó és nem a föltűnő formákat kereső hajlamával. Arany a fiát, a kicsi, folyvást nyálas szájú Ármint többször elvitte a birtokra a munkálatok utolsó napjaiban, tanuljon csak, lásson világot, lásson csodát, tapasztalja meg, hogyan hódol be az akaratos, dacos természet az emberi leleménynek és erőnek. Az építkezések előtt tébláboltak, a férfi nézelődött, mint valami messziről jött felügyelő, nem engedte el a gyerek kezét. Sokat sugdosott, perlekedett az utak mellett sorakozó szobrok alkotóival, bizonyos Pollovich művész úrral, aki pedig Pestről érkezett, ugyancsak automobilon, viszont Arany legnagyobb bánatára az akadémikus stílus híve volt. A fák úgy hullámoztatták sűrű lombkoronájukat fölöttük, mintha évszázadok óta itt beszélgetnének a nappal és az éjszakával. Farkuszonyára fölmagasodva állt az út mellett egy gyönyörűségecses sellő, valamint több hiányos öltözékű nimfa és szatír, ez utóbbi szobor hímtagja végül cenzurális természetű kiigazítás

áldozata lett, kalapáccsal verték le, hiába bizonygatta Pollovich mester, hogy az eredeti alakot az elmúlt évben volt alkalma megfigyelés tárgyává tenni az Akropolisz egyik szoborgyűjteményében. Igazán valószerűtlen volt, hogy alig egy-két esztendő alatt lelt otthonra itt, a sívó homok, a szik és sértett föld világában mindez a szépség, ami éppúgy hordozott titkot, mint a kimondhatatlanság vagy a sérthetetlenség. Példátlan és csodaszerű esemény volt a kert létrejötte, a gróf sűrűn bólogatott a nehéz homlokával, elégedett volt nagyon, a csizmaszárát suhogtatta a fűzfa botjával. Persze, nem kétséges, hogy Arany Sámuel kiváló terveket szerzett be. Meg aztán a munkások szakértelme és ügyessége sem lehetett lényegtelen, akiket Pestről, meg az ország déli féltékéből gyűjtöttek össze hideg, legyet dermesztő reggeleken, s akik között éppúgy akadt szlovák, mint dunai szerb, vagy csupasz seggű magyar. Az apjuktól tanultak építkezni, a nagyapjuktól, akik ott voltak a századvégi Pesten, Győrben vagy Szegeden. Míg folytak a munkálatok, kapósak lettek a környékbeli nők, az asszonyok és a botló léptű süldő lányok, a parasztok háza népe olykor panaszkodott is, hogy rendszeres inzultus éri őket, de inkább a bántalom szót használták, némelyik egzcíroztatást emlegetett, jött a gazda árulkodni az uradalomba, a gróft kereste, göcsörtös bot lengett a kezében, térdéig ért a csizmája, villogó tekintete a hajlongó munkások között kutakodott. Fölcsinálták a lányát, aki maga sem lehetett egészen ártatlan, megtépték az asszonyát, végigűzték a városba vezető útra görbülő akácok alatt, és ha elérték, sokáig zörgött a búza, a kukorica. Azok meg röhögtek, mutogattak, a facsemeték, a földkupacok között, a napfényen tekeregtek a hirtelenjében kiforgatott, ujjnyi vastag giliszták. Még az is elterjedt, hogy lopnak. De mit kezdenének kertépítő, földtúró, kövező emberek kecskével, üszóvel, süldő malaccal?! Ugyan hol vágná le, hol sütné meg az állatot? Nem is ők loptak, kiderült később egy taliga krumpli után kutakodva, a szomszéd falu legényei bandáztak, ők karpagatták a karámok oldalát. A kövezést egy német csoport végezte, komor hangulatú, kevés szavú svábok voltak, Pécs környékéről érkeztek, olyan nehéz testű, álmos járású lovakkal, amikre még Szeva Danuma is elismerően bólintott, miután alaposan, a fényes tomporuktól a nagy sárga fogukig megszemlélte őket, de még a friss lószarba is belekanyarított a húsos ujjával, s az orra elé emelte.

Lackónak egy napon, amikor éppen a nagy kőkút alkávját rakták szép, pontos egymásutánban a kifaragott kövekből, ki kellett húzni a fogát. Napok óta savanyú ábrázattal járt, pálinkával öblögetett, szegfűszeget dugdosott a szájába, mentát, köménymagot rágott, végül nem bírta tovább. Széket hozatott, egy hajtásra megivott két deci pálinkát, öklendezett, visszanyelte, falféher lett. Kapaszkodott a székbe, kidagadtak halántékán az erek. A beavatkozást a városi orvos Szepessy végezte, akinek az ősei kismemesek voltak, hétszilvafával és szüette kutyabőrrel, illetve az évszázadokon át öröklődő családi rezignációval. Egy mozdulat volt csupán, halkan recsent meg a világegyetem. Lackó lehunyta a szemét, kinyitotta. A lyukas fogat az orvos már a nap felé tartotta.

– Ilyen az ember is – mondta tűnődve. – Egy lyuk csupán. Egy elromlás. De nagyobb annál mégis, mint amibe bele méltóztatott lyukadni.

Lackó aztán vagy három napig selypített, de nem merészelt rajta nevetni senki, de még csak mosolyogni sem, szó nélkül ütött, ha csak halvány vigyort csípett el valamelyik munkása arcán.

Elkészült a kert, mert nem készülhetett el, mert mikor van készen egy efféle teremtmény, mert hiszen egy város sem készülhet el soha, legfeljebb elpusztulni tud, végleg elenyészni, ha igazán akkora a katasztrófa mértéke és jelentősége, de egy kert vagy egy város hogyan készülhetne el, inkább egyszerre csak arra eszmélhetünk, hogy van. Már van! Ha tegnap, tegnapelőtt még nem volt, legfeljebb csak sejlett és derengett, kívánság volt, csak vágy és terv, ma már van! Mindenesetre kiderült, hogy ez a föld, a környező, a sziktól fehérre mart puszták, a homokos rétek és terméketlen hátságok korántsem olyan hálátlanok, mint ahogyan hitték vagy tapasztalták az itteniek, mert a vidék igenis honorálja a rögeszmék csökönnyösségét, a hiábavaló és semmire sem való erőfeszítések költőiségét, a hagymázás vágyakat, a fantazmagóriákat. Kitündököl a szép a trágyadomb mögül, és porforgású táncba fog, hogy legyen tudomásunk róla. Csak fölkérni nem szabad, mert könnyen magával ragad. Ilyen aztán a délibáb is, színház. A tótágast álló, kék vízen remegő világ! A gróf kerti asztalán verseskönyveket lapozgat a szél, port hint az oldalakra, hol Budapestről, hol meg pusztákról, óriás diószemű, láb-fájós váteszekről énekelnek. De másféle dalokat üzen a kő, a szikla és a márvány. Tágas ez a föld, szélesen terül, elfér rajta a csoda is, megtűri a kanász álmát, a napszámos összefüggéstelen hebegését vagy az idióta fejekkel közlekedő, szedett-vedett csoportosulást, ami úgy hordja a múltat, mint egy elkoszlott, szakadozott huszármentét. Mert csak ott lesz valamirevaló az élet, ahol helyük van a legendáknak is, aztán hogy a kacsaúsztatóba vagy a vályúba fúlnak, mindegy. Egyszer beszabadult a munkálkodástól hangos udvarra egy csatagos, foltos kecske, honnan került oda, fogalmuk sem volt, tán valamelyik gazdáé volt, s idáig kóborolt, s mire fölfigyeltek rá, félig megette Ady Endre könyvét, és az Antarktisz térképét, amin az úr Amundsen és Scott utazását követte figyelemmel.

Mindenesetre elterült már a kert a pusztá közepén, mint valami óriás, zöld szőnyeg, és benne egy csinos szoborkút csobogása is zenélt. Afölött pedig kicsiny, görbe hátú angyal állt egy oroszán fején, és vígan pisilte a vízbe, egy húsos puttó volt, Pollovich művész úr büszkesége.

Az avató ünnepségen, amit 1913 tavaszán rendez a gróf, megjelent Felhő polgármester, jöttek a helyi képviselők, még ellenzékiek is, a tűzoltók kapitánya, tiszteletét tette Arany Sámuel és családja, Stein Mór rabbi és Pék Ádám atya, Hamar Ede, a református pap, Górpátikus, a sörfőző Ámbrás, Szeva Danuma, a helyi fuvarosok büszke királya, és néhány veterán katona, akik még a boszniai háború poklában szolgálták a Monarchiát harminc esztendeje talán, s kezeket, lábakat hagytak a dinári sziklák taréjain. Zalatnai Elek a vállán cipelte a fekete lepelbe takart masináját, egy impozáns Kodakot, akár egy hatalmas löfegyvert. Egymást érték az udvarház előtt a pántlikás, fölszalagozott szekerek. A tehetősebbje, akinek lova volt a városban, azzal poroszkált idáig büszkén, flegmán, a kantárt lazára engedve, úriás módon. Alig volt már vödör, váltogatni kellett, hogy mindegyik ló inni tudjon. A szolgálak szétszaladtak vételezni a szomszéd tanyákra.

A gróf intézkedett, miközben sűrűn pislogott a félfelhős ég felé. Tegnap még zápor ostorozta a földeket, ő meg akkor kiállt az udvarra, és szuggerálta az oda-fenti vidékeket, nehogy vihart, felhőszakadást csináljanak neki. De csak a Tisza felé karcolták a láthatárt a villámok, hangjuk se volt. Csöndes, gyors zápor verte meg a földet, nem vadult meg az idő.

Néhány nappal az ünnepség előtt üzent neki a fényképész, Zalatnai Elek, a fiatal szekeres alig lelte meg a borítékot, amit a kabátja posztójába gyúrt. Magas, görnyedt ember volt a fotográfus, lószerű arccal és hatalmas, sárga fogakkal, szeretett harmonikázni. De nem tudott halkán beszélni, mindig kiabált, és a gróf gyakran ment el hozzá naplemente után, minekutána ők az ajtót riglizve, a spallettákat gondosan behajtogatva bezárkóztak a műterembe, legalábbis annak tágas előterébe, lámpást gyújtottak, bort bontottak, nem magyart, de osztrákot, leginkább Blaufränkisch, koccintottak, majd pedig Zalatnai Elek elővette azt a kapcsos mappáját, amit különben a legnagyobb titokban tartott, viszont a grófnak időről időre meg kellett mutatnia, s az olykor negyedórákat is elidőzött egy-egy műtermi kép előtt. Nagy húsos ujaival széttologatta őket az asztalon. De bizonyos képek adott helyen, voltaképpen valóságos környezetben készültek, olyan házak lampionokkal, lobogó fátylakkal és hamis japán háncsparavánokkal díszített szobáiban. A vörös lett volna a főszín, ha nem fekete-fehérek a képek, persze. Aztán Zalatnai szerzett színes képeket is, és a gróf még nagyobb ámulatba esett. Sokat gondolkodott, mert nemigen értette, miért izgalmasabb az a nőszemély, akiről olvas, vagy akit efféle cakkozott szélű, finom tapintású fotográfián lát, mint az, akit a valóságos életben van alkalma megsemlélni. Miért nem izsítják föl a szenvedélyét azok a lányok, akiket vízparton levetkőzve, kacsaúsztatók és itatók mellett locsolkodva vagy bársony kanapékon macskamód elnyúlva pucéran lát. Mert látott ilyet sokat. Sokféle rendűt és rangút. És hogy érinthetők, mint ahogy meg is érinti őket, mert utánuk nyúl, tapogatja, öleli, legyűri a kisállatot, arra is volt példa, nem kevés.

Hanem ezek az istentelen fotográfiák!

Jaj, az egyik fejformája és tartása hogy megidézte Magdaléna Szemüknfényét! Ezek itt, ahogy a fejük fölé emelik a fehér karjukat, és ahogy elősejlik a hónalj megszaggatott bolyha, és hogy még a kölni verejtékszaga, az ölek kipárolgása is az orrba költözik hirtelen, és valósággal a szem előtt lógnak, hintáznak és szépelegnek a mellek a nagybimbós cseresznyéikkel, de némelyik bozontos öle még a rétegződő, rózsaszirmokhoz hasonlatos pinahúst is a tekintet elé fordítja, ezek egészen elveszik az ember eszé! Az egyik még a tompora vágatát is megmutatja, s úgy pillant vissza, likórfényű, kislányos tekintettel, mintha semmi lenne ez, könnyűség, sípos, harmonikás dalocska csupán. Hah! Lidércek, sellők, bérházaktól tarkálló kővárosok strigái. Hogy néznek azokkal a szörnyűszép mandulavágot szemeikkel! Kacsint is. A nyelvét dugdossa ki, és hogy biggyesztik a vékony sziszegésű, akaratos szájukat. Hangjukban pedig, hallani, kihallani ezt is, gomolyog a füst! Rekedt, mint aki sokat tud. Pedig fuvarosok, szódások, csöndes hivatali emberek hágják. Szegények, mint az elcsöppenő vér. Nyomorultak. Kis senkik, akik ha szólnak a nevetlenségükkel és a madárka eszükkel, híg locsogás lesz abból, a nevetésük meg csúfondáros vihogás. Mégis hogy legyűrné őket az ember, belerecsegne a csontjuk! Mert a minden van bennük mégis! De csak itt, a képeken, a fotográfiákon! Volt már ilyen házban a gróf, hát persze. De olyan félkedvetlen maradt a méltósága, alig bírta munkára fogni, langyos nyálat kellett az unott magra csorgatni.

– A művészet kiigazítja a valóságot, gróf úr – bólintott elégedetten a fényképész, töltött. Kicsit állított a lámpás szóródó fényén.

– És mit igazít rajta?

– Hozzáadja a gróf úr vágyait.

– Aztán honnan tud a művészet az én vágyaimról? Hogy mi kellene nekem?

– Azért művészet, hogy tudjon róla – intett Zalatnai.

Legutóbbi találkájukon azonban nem legyezővel és fátylakkal kiegészített, egymással ölelkező, leszbikus tündérek fotóit mutatta meg Zalatnai. Hanem épenséggel egy kisdédét. Egy másfél éves forma gyerekember fotográfiáját tolta a gróf orra elé, a kicsi már megállt a pódiumnak szolgáló asztal terítőjén, és bambán bámult a kamerába. Zalatnai úgy tartotta a képet, hogy hüvelykujja eltakarja a csecsszó nevét, ami a fotó sarkában sejtett.

– Bassza meg maga. Soha sem érdekeltek a gyerekek – vont vállat kedvetlenül a gróf.

– Nem is azért mutatom, gróf úr.

– Ismernem kellene?

– Azt hiszem, már igen.

– És honnan?

Miután asztalhoz sereglettek, s lassanként helyet kaptak a vendégek, Julcsa öt, nagyjából hasonló mankót támasztott a bejárat mellett magasodó platán foltos-kopott törzséhez, lehunyta a szemét, mondta a neveket. Tudta mindet. A megvert, elsebesített boszniai legények szomorú játékaik voltak. Dal csendült, keserves. Hiszen zenekar is föllépett, híres, a környező települések jól ismert, fegyverneki meg örményesi cigányok vegyes bandája. Hokedlire állították nekik az olcsóbb, savanyú bort, a szódavizet, hogy véletlenül se pimaszkodjanak a gondosan megterített, gazdag asztalokhoz. Kaptak egy homályos pálinkásüveget. A két tányér púpozott húst, az égettebb karajokat és tarját a fűbe rakták, gyorsan lopott belőlük a macska, vonóval szurkálták a dögöt. Horpadt kalapjaik fölött durrogtatták a pezsgőket, a primást sikerült eltalálni, mosolyogva nyúzta tovább, tele volt a szája, zsír csorgott az állára, szépen énekelt, Zalatnai vele ordított volna, kezdte is, leintették, csattogtatta a nagy fogait, úgy ült vissza. Holló káromgott az egyik faágon. A sörfőző Ambrásból előbukott a kíváncsi természet, korsóban keverte össze a bort a sörrel, milyen lehet, prüszkölt, köhögött, a mellét verte. Nem adta föl. Öntött még egy pohár törkölyt hozzá, úgy már meg lehetett inni, büszkén nézett körbe. Megdobta valaki a rikoltozó hollót, sértődötten tova szállt. Lackó többször elővett egy papírszeletkét, nézegette. Magdaléna Szemünkfénye! Még mindig nem tudta, mit csináljon vele.

Az egyik lovászfíú, de különben a legcsenevészebb, megkergette a postamesster lányát, a kis Emesét, aki egyenesen a vendégség közepébe futott sikongatva, majd ott állt égő arccal, kócosan, zilált ruházattal, csupasz combokkal, míg a fíú, aki üzte őt, az első tölgyfánál torpant meg, s ahogy topogott pirosuló füllel, megszeppenve, lassan a bokájára csúszott a nadrágja, s látszott, hogy a szerszáma egyértelműen az égnék mered. Nahát, a sápadt, káposztaszagú fiúfaszok is hogy tudnak ágaskodni! A gyereket megtapsolták, a lányt hirtelen előkerülő málnás pudinggal megvigasztalták, angol módi, de azért kekszet mégse várjon. Proszit, urak! Proszit! A nevetéstől vonyítani kezdtek a gróf vadászkutyái, az egyiket, mert sehogyan sem akarta abbahagyni, szíjjal kellett lenyugtatni, megfogta a nyakát, az orrát földbe ütötte. Többször is. Aztán már csak egy suhintás, és most

már tudja a dolgát. Valaki, talán az egyik ellenzéki képviselő a cseh fürdővárosok áldott hatását, az egészség visszaállításának egyedülálló szolgáltatását kezdte fennhangon dicsérni, a festői Karlovy Varyt például, és a még festőibb, vadregényesebb Laznét, ahol, bizonyos helyeken, a mellükkel gyúrnák a knédlit a mázsakönnnyű szakácsnők. A halálosan elgyötört, újabban sokat köhögő és gyakran lázasan ébredő Arany Sámuel többször elbóbiskolt az est folyamán. Judit óvatosan bökdöste az oldalát, rugdosta a lábát, ne aludj, Sámuel, itt nem lehet álmodozni.

– Mindenütt lehet, asszony.

– Van, ahol hiába, Sámuel.

Velük voltak a gyerekek, mert persze hozták őket szépen kiöltöztetve, megcsinosítva, Áron, Mirjam és Rebeka, igazán olyanok voltak, mint az orgonasípok. Látott fésűt a fényes hajzatuk, kefét a cipellőjük. Ültek egymás mellett az asztal végében, alig moccantak, be lettek tanítva, hogy s mint van az illendőség ilyen helyen, ilyen alkalomkor. Azért a kisfiú halkán, eltökélten magyarázott, fehér volt a nyelve.

– Lakik az égben egy lány – mutogatott az üres, felhőtlen kékség felé.

– Miféle lány? – kérdezte Mirjam a copfját babrálva.

– Lakik. De miért lakik ott? – hunyorgott Rebeka, akinek rossz volt a jobb szeme, és hamar romlottak a fogai.

– Valami Magdaléna – mondta Ármin. – Azért lakik ott, mert a földön mindenki őt üldöznék.

– Ki mondta ezt neked, Ármin?

– Nekem a papa mondta.

– Hajaj, ha a papa mondta – legyintettek, vihogtak a lányok.

– Álmodtad ezt, Ármin!

– Bilibe ért a kezed, Ármin!

– Nem álmodtam. Az a lány megígérte nekem, hogy egyszer fölvisz a kosarával.

– Tán még ketubát is ígért az a Magdaléna?

Na, erre megint vihognak a lányok, Mirjam és Rebeka.

– Majd beszélnek az úrral – lépett oda végül Lackó a grófhoz. Az meg csak bólogatott.

– Aztán miért nem most beszélsz, Lackó.

– Mert még nem tudom, mit akarok mondani, gróf úr.

A gróf nézte, viccelődik-e a másik. De az építésvezető egyáltalán nem volt vicces ember. Nem értette a tréfát. Igaz, amikor kihúzták a fogát, sokat nevettek rajta, még ő is, a gróf.

– Hát akkor mit tud, Lackó?

– Azt tudom, hogy előbb vagy utóbb feltétlenül mondanom kell valamit.

– Na, ha megtudod, hogy mit, csak szóljál.

Jut eszünkbe, urak, Erdély, Kassa, Szabadka, álljunk fel, mindenki álljon fel, Julcsa, bassza meg az istened, szaladj már a mankókért, cigányok, kuss, emeljük poharunkat távolabbi véreinkre és testvéreinkre. Kincses Kolozsvár. Székelyek! A Himnusz művészi eléneklése után a polgármester felesége, született Csöndes Irén fehér fátylat borított magára, a fák között járkált, néha tánclépéseket is tett, egyenesen szökellt, karját a magasba emelte, és különös, furcsa hangulatú költe-

ményeket szavalt. Nimfa volt, azzá lett, kétségtelenül. Többször megölelte a cenzúrázott szatírt. Hiába. A gróf sötéten nézte, de nem szólt rá.

– Ismeri itt, kérem, ezen a tanyán valaki Ady Endrét?

Úgy kérdezte ezt Csöndes Irén, mintha az Istenről faggatózott volna.

Tanya?!

Azt mondja, tanya?!

Hát bassza meg az isten magának is a megveszekedett, lírai száját!

– Az a tanya az én kertem! – de csak mordult a gróf, és nem mondta, hogy ismeri Ady Endrét, pedig hány versét már betéve tudta, hanem a fiatal Gálos tanító karja megemelkedett, nagy költő, asszonyom, a legnagyobb, géniusz és vátesz, és respekt. Minden időkbén respekt! Vele ült az asztalánál, ilyen megtiszteltetés érte, koccintottak is, tette hozzá rekedten, elpirulva, és elnézett a lélegző kert mélye felé. Igazgatta a nyakkendőjét. Igaz, ő, Endre, mert így mondta, Endre, gyorsabban ivott. Meg többet is, ekképpen folyt a két szája szélén a bor, mutatta, ujjnyi vastagon. Előtte írt meg egy verset, számolta Gálos, huszonnyolc kanyarítás volt az egész, és nem húzott. Nem javított. És illendő meghajlás az asztal tobzódása, oldalasok és pirosra sült tarjék fölött, pontosan úgy, ahogy egy másik, nagy, elveszett költőnek kell tennie. Gálos leül, izzadság gyöngyöz a homlokán, az orra tövében is végig sorakoznak a pöttyök. Odanyal. Fölborult aztán egy kancsó bor, a jegyző elfigyelte a vörös terjedését, majd az asztal alá hajolt, arcát visszafordította, és az eltátott szájába engedte a cseppeket. Egyéb baleset nem történt. Felhő polgármester távozott először, Csöndes Irén már régóta a mind nyugtalanabb lovaknak énekelt, van egy új, modern női betegség, ami már vidéken is szedi az áldozatait, az a neve, hogy migrén.

Miután a vendégek eltakarodtak, és Lackó is pihenni tért, mert még rendre itt aludt az egyik udvari kamrában, a gróf gramofont hozott elő. Már daloltak a tücskök, és rákezdedt a közeli vízfolyás, mert patakot mondani túlzás lett volna, kanális volt az inkább, illetve a kerti tavacska békái, az ég elvérzett. Olyan csönd lett, hogy fáj.

Fölcsendült aztán a zene. A fiatal tanító, Gálos Endre kissé kapatos volt, felede az utolsó kocsira fölkéredzkedni, és most nem tudta, mitévő legyen. Vízelnie kellett erősen. A város első házai jó óra járásra voltak, s az út két szélén nyárfáktól körbevett, sötét tanyák lapultak, amiknek az udvarából gyűlölködő komondorok leselkedtek. Elsétált a fák közé, erős sugárban hugyozott, lerázta magát, majd megkönnyebbült dúdolással visszasétált, s jobb híján töltött a kadarkás kancsóból. Majd újra töltött. A gróf, aki a halkán sercegő tölcséres gramofon mellett üldögélt, intett neki, az árva tanítónak, aki fiatal kora ellenére azért hírneves költőnek számított. Legalábbis a városban. Számos verset és tanulmányt tett közzé országos lapokban, a legmagasabb irodalmi körökkel tartott kapcsolatot, levelek, sürgönyök, postai küldemények formájában. S hát ismeretsége volt még Ady Endrével is, természetesen, egyszer biztosan ült az asztalánál, és nézhette, amint a költő verset karcol egy sikongó papírra. Milyen szép dőléssel sorakoztak a sorok. Adynak szép, részeg írása volt, kiművelt. Nem kellett megjavítani se. Kollowitz gróf borzongott, amikor először mesélt neki erről Gálos. Akinek aztán a találkoztót még jó néhányszor el kellett mesélni. Hogy miért jutott eddig Gálos, és nem tovább, miért nem Pesten kapott gimnáziumi pozíciót, maga sem tudta,

ő is egyike volt az irodalom számkivetettjeinek, a sebzett, gyógyíthatatlan és menthetetlen maradéknak. Más nagy költők is teljesítettek ilyesféle szolgálatot, s akár az erdélyi hegyekről, akár a magyar pusztáról, a sívó homokos volt szó, akár Szabadka hajladozó utcáiról, hol fürtökben himbál az akácvirág, mindegyik Ovidiusnak gondolta magát. Nagykőröstől Csurgóig ért a magyar magány, ösvények, gyalogutak, folyópartok mentén terjedt. Gálos is Ovidiust olvasott gyakran a petróleum fényénél, s mert a paplak sárga épülete szemközt volt az ő kétszobás, kiskertes szolgálati házával, akkurátusan figyelt arra, hogy tovább égesse a lámpást vagy a gyertyát vagy bármi fényadó eszközt, mint Pék Ádám, a katolikus pap, hogy ezzel is azt bizonyítsa, ő még elhagyatva, számkivetve is többet használja a fényt, mint isten fölkeent embere.

Gálos Endre nézte a gróf karjára fonódó ujjait. Érezte a másik izgatott remegését. Körbementek aztán a kertben, két szomorú, egyre nehezebb lélegzésű ember. Úgy léptek már, hogy nem recscent alattuk semmi. A gróf figyelmesen nézelődött, csillagfényekkel megszurkált, ünneplő feketében suhogott az éjszaka. Aztán fáklyát gyújtott, ami ott volt végig a zsebében. Kísérteties lett az est.

– Ez itt bükk – mutogatott a hirtelen támadt fényben. – Ezek pedig kőrisek, fiam. Gyertyánok. Kocsányos tölgyek, százévesek, kétszázak. Ezek itt vörös fenyők, melyek hajladozása mindig tánc, lassú, kozákos. De ez mind mindegy. Ez mind nem érdekes. Ő az érdekes – mutatott egy furcsa fára, mely formájában és természetében erősen elütött a többitől.

– Látom – szólt halkán Gál.

– A cédrusfa – mondta.

Mert ott állt egy kicsiny tisztáson a cédrusfa, mint valami élő szimbólum. Úgy magasodott ott az a fa, mintha odafestették volna. Ruhák, szoknyák suhogtak körülötte, játszott törzse körül a szél, a nép. Ebben az elromlott éjszakában is erősnek és nagynak tetszett a fa. Biztosan állt, de magányosan. Hangja volt, nem is akármilyen. Suttognak, dünnögnek, zümmögnek a fák rendesen, de ez a cédrus zenélt. A magányról zenélt. Azt énekelte, hogy a magány miféle állapota az emberi létnek, hogyan lesz az a magány egy közösség része. Ki a magányos? Ki az egyedül lévő? Ki az elhagyatott?

Aki azt hajtogatja, hogy én.

Én.

– Tudja, Gál, miért elpusztíthatatlan ez a kert? – kérdezte rekedten a gróf.

– Nem tudom, gróf úr.

– Mert minden rezdülésére, mozdulatára, minden hangjára, dallamára vagy sóhajtására van szavam. Ami itt történik, el tudom mondani. Ami itt nem történik meg, azt is el tudom mondani. Ha itt meghal valami, elmondom. Ha megszületik, beszámolhatok róla. Tanító úr, én ebben a kertben be tudom jelenteni a hiányt. – A gróf arcát megfestette a holdfény, elábrándozott. – Untatom? – kérdezte aztán.

– Hallgatom, gróf úr – suttogta a fiatal tanár, maga fölött érezte az éjszakai égbolt egész súlyát, a pislogó csillagokkal, a felhőkkel, a Holddal, az éjszaka feketeségét megkavaró szárnycsapásokkal, a bagolyhuhogással, a széllel.

– Itt úgy tudom kimondani, mint sehol másutt, hogy én.

A tanító hümmögött, gondolkodott.

– És például, gróf úr, azt is, hogy *mi*?

– Úgy érti, hogy mi, azaz valahányan? Ahányan összetartozunk valamiképpen?

– Úgy értem.

– Igen, Gálos, azt is ki tudom mondani, de itt most azt énen van a hangsúly.

Ekkor hallgattak egy ideig. A gróf elmélyülten szívta a szivarját, aminek a parazsa olyan volt, mintha szentjánosbogár röpködne előtte. A tanító meg tűnődött, sóhajtozott. Azon gondolkodott, ez most azt jelenti-e, hogy valamiféle titkot bíztak rá. Nézte a puttót, milyen gömbölyű és önfeledt volt a mosolygása. Nem, nem bíztak rá titkot. Inkább valamiféle reményt, annak a lehetőségét és számbavételét jelentették be. Én. Ki akarta mondani ő is. Megtette már. Kimondta. Erre vár az állam, erre a költészet és a világ modernebbik fele. Csak azt nem tudják még, mi lesz a böjtje ennek a beláthatatlan erőfeszítésnek. Mert el lehet veszni benne, s meg lehet vele emelni a világot. Én. Ki a megmondhatója, hogy mi mindenre képes ez a szó. Miféle ajtókat képes kinyitni bennünk! Azért a tanító nem egészen úgy gondolta, mint a másik. A szája elé tette a kezét, hogy a gróf ne lássa, mivel próbálkozik, csak hogy az mégis jól tudta, miféle szót mondogat, próbálgat és mormol Gálos.

Én.

Aztán meg ezt, Karolina.

És aztán, hogy mi. Karolina és ő, mi.

– Azonban lenne itt még valami – szólt közbe rekedten a gróf, mert talán megunt a másik próbálkozását. Még hogy az ő lánya és ez a tanító?!

– Kövessen! – visszaindult, most már recsegett alatta a gyalogút kavicsa. A szökőkútnál álltak meg, csobogott a víz.

– A puttó gyanút ébresztett bennem. Alaposan megvizsgáltam tehát. Tudja, mire kellett rádöbennem? A puttó egy izraelita kisdedről van mintázva. Gondolkodtam, csináljak-e ebből problémát. Arra jutottam, nem lenne érdemes, de jobb, ha másnak is van tudomása róla.

Gálos alig mert lélegzetet venni, végtére Jézus is izraelita kisdedként kezdte a pályafutását, és lám, már az első pillanatokban milyen nagyszabású események részese volt. Elég akkurátusan irtották ki miatta a betlehemi aprókat. Egy egész falu pólyás gyerekseregét!

– És ki lenne az izraelita kisded? – kérdezte óvatosan.

– Arany Sámuel kisebbik fia, az Ármin.

– De mi lenne a bizonyág erre? – kérdezte a tanító, és közelebb hajolt a szoborhoz, aminek a pisilőjéből vidáman csobogott a víz. Majd hosszú másodpercekig mozdulatlan maradt.

– Hiszen valóban – emelkedett föl aztán.

– Mire mondja, hogy valóban?

– Magam is úgy vélem, gróf úr, hogy a puttó meg van metélve.

– Helyesen látja, Gálos – a gróf elnézett a lovarda irányába, a hold fénye utat festett a fűre. Nyugtalanokdtak a lovak.

– Maga szerint ez gúny? – kérdezte Kollowitz gróf, és újra a puttóra pillantott.

– Nem gróf úr, szerintem ez inkább ironia – tűnődött a tanár.

– És még mondok valamit. A legtisztább ivóvíz. Ezer méter mélyről jön.

Átbugyog homokon, köveken, löszön, márgán. Kavicsokon. Nézze csak meg a színét. Hallja, hogy csobog? Kóstolja meg.

A tanár odahajolt a puttó kicsiny bögyörőjéhez, és ivott a vízből, ami ezer méter mélységből jött, a múltból, a múltnak ebből a kútjából. Mert miközben nyelte a vizet, mégis az jutott az eszébe, hogy több kút van. Annyi kútja van a múltnak, hogy meg se tudja mondani. Ilyen is, olyan is, megbetegítő, mérgező, meg olyan, amelyik valóban oltja a szomjat. Az arca előtt táncolt a zsidóbögyörő.

Nem sokkal az avatóünnepség után egy reggel a gróf fölült az ágyban. Hallotta, hogy koppan a könyvfedél a padlón, nyilván megint versekkel aludt el. Igazán furcsa érzése volt, zihálva szedte a levegőt, tüsszögnie is kellett. Most tüsszög vagy megfullad? Aztán rájött, hogy nem tud megszólalni. Halántékán kidagadtak az erek, nyilván gutaütés kerülgette, mintha kéklő, forgó és zajló víz alatt lett volna. Meghal? Így éri el a vég? Fölült az ágyban, a lábait nézte. Bassza meg, de tényleg. Messze voltak, nagyon messze voltak a lábai. És nevetségesek voltak, vékony pipaszár ízék. Hideg, piros bütykök. A levegő is mintha megtelt volna csípős, fojtogató lőporszaggal. Aztán a botjával, amit mindig az ágya mellett tartott, verni kezdte a támlát. Ordított is, mert már tudott, erősen, harsogva. Majdnem fölborult az éjjeli söröskancsó. Szerencsére hamar berohant Julcsa, és nem mutatott különösebb érdeklődést, hogy a férfi akar valamit.

– Távirata érkezett, gróf úr – kiáltotta, miközben már borogatta is a férfi halántékát. Kollowitz gróf megnyugodott. Kibontogatta, széthajtotta a papírost. Ezt olvasta rajta:

Gratulálok a veteményeshez, Papa. Stop. Világ proletárjai egyesüljetek. Stop. Karolina. Stop.